

Március 15. – nemzeti ünnep az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékére

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Magyarország újkori történetének egyik meghatározó eseménye. A modern nemzeti identitás egyik alapkövévé vált, mivel egyszerre törekedett az egyéni szabadságjogok kivívására és a nemzeti önrendelkezés megteremtésére. Társadalmi reformjaival a polgári átalakulás megindítója, önvédelmi harcával a nemzeti hőstörténet részévé lett. Szervesen kapcsolódott a „Népek tavaszának” nevezett 1848-as európai forradalmi hullámhoz, ezen belül viszont egyedül jutott el sikeres katonai ellenállásig. Eredményességét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Habsburg-ház csak az Orosz Birodalom nagyarányú katonai beavatkozásával tudott győzedelmeskedni.

Magyarország a XIX. század első felében már nagyon hosszú ideje a Habsburg Birodalomhoz csatolt államként létezett. Az 1820–30-as évekre nyilvánvalóvá vált, hogy önrendelkezés hiányában Magyarország nemzeti érdekeinek megfelelő politikát nem folytathat. A magyar nemesség legkiválóbbjai álltak a változásokért folyó küzdelmek élére. Elsőként az ország egyik leggazdagabb és legnevesebb arisztokrata családjából származó gróf Széchenyi István (1791–1860) fejtette ki könyveiben, röpirataiban programját, melyben az átalakulást angol mintára képzelte el. A nemesség felemelkedését felülről kezdeményezett reformok útján az egész nép jólétének emelésével együtt vélte megvalósíthatónak, a Habsburgokhoz fűződő viszony megváltoztatása nélkül.

A köznemesség törekvéseit egy fiatal, vagyontalan jogász, Kossuth Lajos (1802–1894) fogalmazta meg, aki 1841-től a *Pesti Hírlap* című újság szerkesztőjeként politikai vezércikkeivel hívta fel a figyelmet a társadalom és a gazdaság legégetőbb gondjaira. Kossuth tovább vitte a reformgondolatokat, a legfontosabb teendőnek a Habsburg Birodalmon belüli gazdasági és politikai önállóságot, a jobbágyság korlátozás nélküli földtulajdon szerzését, és az önálló nemzeti ipar megteremtését tartotta. A nemesi reformmozgalom elképzelései azonban jórészt megbuktak az abszolutista, tehát a teljes állami hatalmat kézben tartó bécsi udvar ellenállásán.

Az 1847 őszi meghirdetett pozsonyi diétán a pesti ifjúság és a polgárosuló nemesség a kormány minden erőfeszítésével szemben keresztülvitte Kossuth Lajos követé választását. A rendi gyűlésen a viszonylag csekély ellenzéki többség vezetése az ő feladata lett. Csak mérsékelt reformok születtek: elfogadták a háziadót, de nem valósult meg a közteherviselés. Eltörölték az ősiséget (nemesi birtokok öröklődésének szabályozása), viszont elhalasztották a kötelező örökváltságról szóló döntést, mely szerint a jobbágyok pénzzel örökre megválthatják szolgáltatásaikat és telküket, amit az állam támogatásával törlesztenek.

A pesti radikális demokraták, azaz a főleg írókból, költőkből álló értelmiségi csoport, a „márciusi ifjak” Petőfi Sándor körül csoportosultak a Pilvax kávéházban, és a francia forradalomért lelkesedtek. Közéjük tartozott Táncsics Mihály, Jókai Mór, Vasvári Pál, Irinyi József, Vidats János. Gyökeres változásokat akartak, és nem voltak tekintettel a nemesség érdekeire.

1848 első hónapjaiban Európa számos nagyvárosában forradalmak törtek ki. A párizsi forradalom (1848. február) híre március 1-jén érkezett Pozsonyba. Ez kedvező körülményeket teremtett ahhoz, hogy a magyarországi reformelképzelések törvényes úton megvalósuljanak. Kossuth az alsótábla március 3-i ülésén fölirati javaslatában követelte a kötelező örökváltságot, a közös teherviselést és független nemzeti kormány alakítását. Követeléseiben benne volt a Habsburg Monarchia kereteinek fönntartása, de új, polgári tartalommal töltötte volna meg ezeket. Az udvar az országgyűlés föloszlatását mérlegelte, hogy időt nyerjenek.

A március 13-én kitört bécsi forradalom új helyzetet teremtett. Március 14-én Kossuth indítványára a 12 ponttal összecsengő javaslatot a főrendek elfogadták. Megállapodtak, hogy másnap (március 15-én) Kossuth vezetésével egy bizottság Pozsonyból Bécsbe viszi a javaslatot, hogy elfogadtassák V. Ferdinánddal. A bécsi forradalom híre azonban Pesten is felgyorsította az eseményeket. Március 15-én a márciusi ifjak csoportja Pesten az utcára vonult és felolvasták a Jókai Mór által megszövegezett, a magyar nemzet legfontosabb követeléseit tartalmazó *Tizenkét pontot*. Petőfi Sándor többször

elszavalta költeményét, a *Nemzeti dalt*. Az utca népe csatlakozott hozzájuk és a lefoglalt (a Budapest, V. kerületi Kossuth L. utca 3. alatt levő, azóta emlékhelynek nyilvánított) Landerer-nyomdában kinyomtatták a két röpiratot. Néhány óra alatt már több tízezres tömeg csatlakozott hozzájuk. A Tizenkét pont legfontosabb követeléseai között található a sajtószabadság, a független magyar kormány, az évenkénti országgyűlés, a vallási és polgári jogegyenlőség, a nemzeti hadsereg felállítása, a közteherviselés megteremtése, a jobbágyság megszüntetése és az újraegyesítés Erdéllyel.

A március 13-i bécsi és a 15-i pesti forradalom hatására V. Ferdinánd április 11-én kénytelen volt az országgyűlés követeléseit elfogadni és ezekből törvényeket alkotni. Ezek az úgynevezett áprilisi törvények tartalmazták a Tizenkét pont legfontosabb követeléseit. Az első csoportba a társadalmi átrendeződést rögzítő törvények tartoztak: a jobbágyfelszabadítás állami kárpótlással, az ősiség eltörlése, a közteherviselés, az úrbéri terhek és a papi tized eltörlése, a származási különbségek megszüntetése a politikai jogok terén. Ezt követték az új politikai berendezkedést megteremtő törvények: választójog vagyoni cenzus alapján, a végrehajtó hatalom a felelős magyar minisztérium létrehozása, a sajtószabadság, Erdély uniója, az új országgyűlés népképviselői alapon való felépítése, valamint az a megkötés, hogy az uralkodó bármely rendelete csak miniszteri ellenjegyzéssel érvényes, szintén ide sorolható. A törvények harmadik csoportja Magyarország önállóságát biztosította a Habsburg Birodalmon belül: a király távollétében jogköre a nádorra száll, de a külügyek továbbra is az uralkodói felségjogok közé tartoztak. Az áprilisi törvények komoly hiányossága volt, hogy nem foglalkozott a nemzetiségi jogok külön biztosításával.

Ezzel Magyarországon a polgári átalakulás vérontás nélkül, békésen végbement, győzött a forradalom. Gróf Batthyány Lajos (1806–1849) vezetésével április elején létrejött az első független, az országgyűlésnek felelős magyar kormány. A miniszterek többsége a kor reformpolitikusi közül kerültek ki, így helyet kapott a kormányban Széchenyi és Kossuth is. A kormány a programjában a forradalom vívmányainak megszilárdítását tűzte maga elé, melyhez pénzre és hadseregre volt szükség. A kormány hiába kérte, az udvar nem hívta haza az idegenben szolgáló magyar ezredeket, így még májusban fölállították a nemzetőrségnek álcázott első tíz honvédszászlóaljot, majd július 11-én Kossuth javaslatára az országgyűlés további 200. 000 katonát szavazott meg. 1848. június végén megtartották a népképviselői választásokat; a polgári átalakulás hívei elsöprő győzelmet arattak.

Az úrbéri viszonyok megszüntetésének hiányosságai miatt parasztmozgalmak bontakoztak ki, melyekben eleinte nemzetiségre való tekintet nélkül vett részt a parasztság. A nemzetiségek mozgalmi is paraszti követelésekkel indultak, majd az értelmiség az anyanyelv használatának jogát, és területi különállás kinyilvánítását is követelte. A Batthyány-kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy Magyarországon egy politikai nemzet van. A Délvidéken júniustól egymást követték a véres összecsapások a szerb felkelőkkel. Horvátországban Jellasics Magyarország ellen készülődött.

Az észak-olaszországi forradalmak legyőzése után a császári hatalom megkezdte a Magyarországnak tett engedmények visszavonását. A Habsburg-ház Magyarország ellen fordította a nem magyar nemzetiségeket. Jellasics horvát bán, császári egységekkel megerősített seregével 1848 szeptemberében betört az országba. A király feloszlatta az országgyűlést és lemondatta a Batthyány-kormányt. Az országgyűlés azonban a Kossuth vezette Országos Honvédelmi Bizottmányt (OHB) bízta meg az ország irányításával és erős, rendezett hadsereg megszervezésével. A fegyverek, a lőszer, és az egyenruhák előteremtése óriási erőfeszítést igényelt. Jellasics támadását visszaverték.

1848 decemberében az osztrák császári és a magyar királyi trónra kerülő Ferenc József elhatározta a rebellis magyarok leverését. Windischgrätz tábornok vezetése alatt az óriási túlerőben lévő császári hadsereg támadásba lendült és 1849 januárjában a fővárost is elfoglalta. A parlament és a kormány az ország keleti felébe menekült és Debrecenből szervezte az ellenállást. 1849 tavaszán a magyar honvédsereg ellentámadásba kezdett, kiverte az országból a császári haderőt. Erdélyt a lengyel származású József Bem (1794–1850) tábornok vezette csapatok tisztították meg a császári seregektől. Északon Klapka György, nyugaton Görgei Artúr, délen Damjanich János védekezett.

Mivel Ferenc Józseffel nem sikerült megegyezni, a magyar országgyűlés a debreceni Nagytemplomban tartott nyilvános ülésén 1849. április 14-én elfogadta a Függetlenségi nyilatkozatot, amelyben kimondta a Habsburg-ház trónfosztását és Magyarország függetlenségét, Kossuthot pedig Magyarország kormányzójává nevezte ki. Ekkorra azonban óriási orosz hadsereg* indult meg Magyarországra. A 132 ezer főt számláló magyar haderővel szemben a császári és cári hadsereg 200 ezer orosz és 170 ezer osztrák katonából állt. A császári hadsereg új főparancsnoka Haynau lett.

A nemzetiségi megbékélésben túl későn született kézzelfogható eredmény, de legtöbb helyen így is beszüntették a harcot, az országgyűlés pedig megszavazta az Európában sokáig egyetlen nemzetiségi törvényt.

A harapófogóba került magyar honvédsereget a túlerő legyőzte, Görgei Artúr parancsnoksága alatt 1849. augusztus 13-án Világosnál (*Şiria – ma Romániában*) az orosz csapatok előtt feltétel nélkül letette a fegyvert.

A szabadságharc leverését kegyetlen megtorlás követte. Október 6-án Aradon kivégezték azt a tizenhárom honvédtábornokot, akiket aradi vértanúként tart számon a magyar történelem. Pesten kivégezték gróf Batthyány Lajos miniszterelnököt.

Görgei Arthur 1849. szeptemberétől tizennyolc évig élt internáltként az ausztriai Klagenfurtban és Viktringben, a kiegyezés után 1867-ben térhetett vissza Magyarországra. A Kossuth és hívei által ellene felhozott vádakkal szemben a *Mein Leben und Wirken in Ungarn, 1848–1849 (Életem és munkám Magyarországon, 1848–1849)* című könyvében védte meg tetteit. 1884-ben Klapka György és több száz honvédtiszt aláírta azt a beadványt, amelyben kijelentették, nem tekintik Görgeit hazaárulónak. 1916-ban hunyt el Budapesten, a Fiumei úti Sírkertben jobb oldali árkádsor kupolája alatt kapott helyet. A budai várban, a Fehérvári-bástyán látható lovas szobrát Marton László készítette 1997-ben.

Kossuth Lajos a szabadságharc leverése után emigrációban élt, kezdetben a mai Bulgária területén lévő Vidinben, később Sumenben majd a Kis-Ázsia belsejében található török Kütahyában. 1851-től egy rövidebb angliai és egy hét és fél hónapos amerikai körúton vett részt, ahol a magyar függetlenség ügyének igyekezett pártfogókat találni. 1861-ben Itáliába, Torinóba költözött, ahol a magyar politikai emigráció összefogásán dolgozott. *Irataim az emigrációból* című háromkötetes visszaemlékezésében ennek 1859–1862 közötti tevékenységéről számol be. Torinóban halt meg 1894. március 20-án. Holttestét még abban a hónapban Budapestre szállították, a Kerepesi-temetőben helyezték végső nyugalomra. Mauzóleuma 1909-ben készült el.

Bem József tábornok (1794–1850) 1849. augusztusában az Oszmán Birodalomba menekült, ahol a katonai pálya folytatása érdekében több mint kétszáz társával együtt áttért az iszlám vallásra, felvéve a Murad pasa nevet. A mai Szíria területén lévő Aleppoba vezényelték. 1850. december 10-én – valószínűleg maláriás lázban – ott halt meg. Utolsó mondatával hazáját szólította: „Lengyelország, én már nem szabadítalak fel...” Földi maradványait 1929-ben szállították Lengyelországba, kőszarkofágját hat oszlop tartja a tarnóvi mauzóleumban. Budapest II. kerületében a Margit hid közelében tér viseli a nevét, amelyen 1934. májusától szobra áll. A Duna jobb partjának Margit híd és Lánchíd közötti szakaszát 1950-ben, halálának 100. évfordulója alkalmából Bem rakpartnak nevezték el. Bem József (akit magyar katonái Bem apónak hívtak) sok iskola, utca és tér névadója országszerte. Az 1958-ban megalakult Magyarországi Lengyel Kulturális Egyesület szintén Bem Józsefről lett elnevezve.

1848. március 15-e jelkép lett: a kivívott szabadság megőrzésének és az elvesztett szabadság visszaszerzésének szimbóluma. A magyarság 1860 óta nemzeti ünnepének tekinti ezt a napot. Az Osztrák Birodalom és a Magyar Királyság között a politikai, jogi és gazdasági kapcsolatokat egyfelől I. Ferenc József császár, másfelől a Deák Ferenc és gróf Andrássy Gyula alkotta magyar tárgyaló delegáció által 1867-ben megkötött kiegyezésben rendezték – a közel húsz évig tartó önkényuralom után. A kiegyezés keretében I. Ferenc Józsefet 1867-ben Magyarország királyává

koronázták. Ferenc József ezután magyar részről 1867. július 28-án szentesítette a törvényeket, hivatalosan is létrehozva egy paritás elvű alkotmányos monarchiát, melynek neve Ausztria–Magyarország vagy Osztrák–Magyar Monarchia lett.

A kiegyezés következménye a viszonylagos belpolitikai önállóság mellett egy részben békésnek mondható ötven év. Ez alatt Magyarország a megelőző korszakhoz képest jelentős gazdasági és társadalmi fejlődésen ment keresztül.

*1849. május 21-én Varsóban a Łazienki palotában került sor I. Ferenc József osztrák császár és I. Miklós orosz cár találkozására. Ekkor véglegesítették azt a megállapodást, amelynek értelmében az orosz cár 200 ezer katonát ad „kölcson” az osztrák császárnak az egyre inkább elharapódzó „magyar lázadás”, azaz az Ausztriát létében fenyegető magyar szabadságharc leverésére. Ekkora haderő önmagában képes volt eldönteni a magyar szabadságharc sorsát.

Források:

https://hu.wikipedia.org/wiki/1848%E2%80%931849-es_forr%C3%A1d%C3%A1l%C3%B3m

<http://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400569.htm>

<http://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400569.htm>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kiegyez%C3%A9s>

[https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCggetlens%C3%A9gi_nyilatkozat_\(Magyarorsz%C3%A1g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCggetlens%C3%A9gi_nyilatkozat_(Magyarorsz%C3%A1g))

<https://rubicon.hu/cikkek/kezcsoke-felseg>

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/a-magyarsag-kezikonyve-2/a-magyarsag-tortenete-520/csudaknak-eve-1848-1849-75F/az-aprilisi-torvenyek-76C/>

<https://mult-kor.hu/elete-vegeig-viselte-az-arulas-belyeget-a-szabadsagharc-elo-vertanuja-grgei-artur-20180130>

<https://mult-kor.hu/elete-vegeig-viselte-az-arulas-belyeget-a-szabadsagharc-elo-vertanuja-grgei-artur-20180130>

<https://www.bem.hu/hu/>